

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

Кафедра теорії та методики дошкільної та початкової освіти

**ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ У МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ДІДЖИТАЛ-ТЕХНОЛОГІЙ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка 2 курсу 211.2М групи

Спеціальності 013 Початкова освіта

Бондар Вікторія Вікторівна

Керівник к.п.н., доцент Чабан О.В.

Рецензент к.п.н., доцент Воропай Н.А.

Херсон – 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади дослідження проблеми формування мовленнєвих умінь	7
1.1 Проблема формування мовленнєвих умінь в науковому вимірі.....	11
1.2. Особливості формування мовленнєвих умінь учнів початкової ланки освіти.....	15
1.3. Впровадження діджитал-технологій в освітній процес початкової школи.....	23
РОЗДІЛ 2. Методика формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів за допомогою діджитал-технологій	23
2.1. Використання діджитал-технологій у процесі формування мовленнєвих умінь молодших школярів.....	31
2.2. Стан проблеми формування мовленнєвих умінь молодших школярів засобами діджитал-технологій.....	36
2.3. Організація та результати експериментального дослідження....	44
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	554
ДОДАТКИ	
Додаток А «Анкета для вчителів початкових класів».....	
Додаток Б «Кодекс академічної доброчесності».....	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Питання ефективності якості початкової освіти, зокрема формування мовленнєвих умінь учнів, актуальна впродовж останнього часу. Науковці-теоретики й учителі-практики пропонували різні засоби, які сприятимуть формуванню стійких мовленнєвих умінь молодших школярів і бажанню їх систематичного вдосконалення. Високу результативність такої діяльності в сучасній початковій школі забезпечить органічне поєднання традиційних форм з інноваційними, а саме з діджитал-технологіями, що зумовлено, перш за все, віковими та індивідуальними особливостями учнів (розвитком пізнавальних можливостей та готовністю до сприйняття нової інформації). Одночасне зорове й слухове сприйняття матеріалу, тобто гармонійне співвіднесення різних джерел інформації, можливість самостійного дослідження за допомогою діджитал-технологій створює якісне освітнє середовище, сприяє визначенню індивідуального напрямку розвитку здобувача початкової освіти; сприяє становленню його творчого потенціалу, що задекларовано в Концепції Нової української школи [19].

Сьогодні діджитал-технології повноцінно укріпились у нашому житті, стали звичним засобом пізнання навколишнього світу, нарівні із книгою, тому активне застосування їх в освітньому процесі початкової школи не викликає заперечень. Такий підхід завдяки інтерактивності, можливості поєднання різних типів навчальної інформації сприяє не лише формуванню мовленнєвих умінь учнів, а й зростанню мотивації до їх вдосконалення.

Проблемі формування мовленнєвих умінь присвячено ряд наукових праць, які відзначаються комплексним підходом та багатоаспектним виміром. Теоретична складова формування мовленнєвих умінь висвітлена в працях В. Бадер, О. Біляєва, Л.

Варзацької, М. Вашуленка, О. Вишник, Р. Вовкотруб, С. Дорошенка,
С. Дубовик, Т. Зенченко, Т. Ладиженської, О. Мельничайко,
С. Омельчука, Л. Паламар, М. Пентилюк, К.
Пономарьової, О. Прищепи, О. Савченко, О.
Хорошковської та ін.; вплив психофізичного розвитку на становлення
мовленнєвої особистості школяра визначено у дослідженнях М.
Жинкіна, Г. Костюка, О. Леонтєва, М. Львова, І. Синиці та ін.

Значно оптимізується процес навчання української мови, зокрема формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів, за рахунок використання діджитал-технологій, застосування яких підсилює мотивацію, активізує пізнавальну діяльність учнів, дає змогу підвищити інтенсивність та ефективність мовної освіти.

Вивчення обраної проблеми є нагальним з огляду на об'єктивну необхідність у розв'язанні суперечностей між: традиційним уявленням про способи навчання української мови і запитами сучасного українського суспільства, що можна задовольнити шляхом оптимального поєднання ресурсів традиційної методики та діджитал-технологій в освітньому процесі закладів освіти.

Все вище зазначене і обумовило вибір теми кваліфікаційної роботи «Формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів за допомогою діджитал-технологій».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційну роботу виконано відповідно до науково-дослідної теми кафедри теорії та методики дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету «Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності сучасного педагога дошкільної та початкової освіти» (державний реєстраційний номер 0117U003762).

Мета кваліфікаційної роботи полягає в теоретичному аналізі формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів із

застосуванням діджитал-технологій на уроках української мови та їх практичній реалізації.

Відповідно до теми й мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. Визначити теоретичні засади й стан розробленості проблеми формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів із застосуванням діджитал-технологій.
2. Схарактеризувати зміст ключових понять дослідження.
3. З'ясувати стан сформованості мовленнєвих умінь учнів початкових класів на уроках української мови за допомогою діджитал-технологій за розробленими критеріями, показниками та рівнями.
4. Розробити методичку формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів із застосуванням діджитал-технологій та експериментально перевірити її ефективність на уроках української мови в початкових класах.

Об'єктом дослідження є процес навчання української мови в початковій школі.

Предмет дослідження – способи формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів за допомогою діджитал-технологій на уроках української мови.

Для розв'язання поставлених завдань нами використано такі **методи** дослідження: теоретичні (аналіз психолінгвістичної, лінгвістичної, педагогічної, лінгводидактичної літератури для визначення теоретичних засад дослідження; синтез й узагальнення наукових положень з обраної проблеми для розроблення методичного аспекту проблеми формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів із застосуванням діджитал-технологій); емпіричні (спостереження за освітнім процесом у початкових класах на уроках української мови для отримання первинної інформації; бесіди, анкетування для визначення рівнів розвитку мовлення учнів; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний етапи) для перевірки ефективності

експериментальної методики; статистичні (кількісний і якісний аналіз експериментальних даних, порівняльна характеристика результатів експерименту для перевірки ефективності розробленої методики формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів за допомогою діджитал-технологій).

Наукова новизна здобутих результатів полягає в з'ясуванні змісту базових понять дослідження й уточненні сутності поняття «формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів засобами діджитал-технологій»; розробці, апробації та практичній реалізації в освітньому процесі вправ і завдань із української мови, методичний апарат яких було спрямовано на формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів засобами діджитал-технологій; характеристиці діджитал-технологій у системі форм, методів і прийомів роботи з формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що матеріали роботи можуть бути використані студентами для підготовки до практичних занять навчальної дисципліни «Методика навчання української мови» та під час роботи над курсовими дослідженнями.

Апробація дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи було висвітлено під час I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Сучасні тенденції та концептуальні шляхи розвитку освіти і педагогіки» («Формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів за допомогою діджитал-технологій» [5]). Кваліфікаційну роботу було обговорено на засіданні кафедри теорії та методики дошкільної та початкової освіти під час попереднього захисту (протокол № 6 від 19 листопада 2020 року).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ

1.1. Проблема формування мовленнєвих умінь в науковому вимірі

Важливе завдання нинішньої української школи полягає в забезпеченні підростаючого покоління глибокими й міцними знаннями з основ наук, формування умінь та навичок застосовувати набуті знання на практиці.

Практичне оволодіння українською мовою як засобом спілкування стає життєвою необхідністю особистості. Правильна мова, її усна форма – це один із критеріїв, за яким суспільство визначає ступінь освіти і культури особистості. В останні роки посилюється інтерес до проблеми навчання української мови, зокрема, формування мовленнєвих умінь усного мовлення.

У психолого-педагогічній літературі уміння визначаються як «здатність людини свідомо виконувати певні дії на основі знань» [28, с.54]. у структурі умінь особистості виділяють такі: загальнонавчальні, мовленнєві, ігрові, трудові, мистецькі, спортивні, побутові. Мовленнєві уміння, на думку педагогів, охоплюють уміння говорити, слухати, читати і писати.

Мовленнєві уміння трактують і як здібність учня брати участь в різноманітних видах мовленнєвої діяльності, застосовуючи ті чи інші вироблені навички. Уміння характеризуються усвідомленістю, самостійністю, продуктивністю й динамізмом [14].

Українська дослідниця в галузі лінгводидактики О.Туркевич визначає, що саме уміння виформовує систему понять й часткові мікропарадигми за окремими ознаками. Дослідниця вирізняє два види умінь: «комунікативні вміння – уміння спілкуватися в умовах вирішення

комунікативних завдань і мовленнєві вміння – уміння використовувати конкретні мовленнєві одиниці в умовах розв’язання різних завдань» [40, с.123]. Науковець пропонує класифікацію умінь в системі видів мовленнєвої діяльності, виділяючи, уміння читати, що полягає в уміння сприймати графічні знаки, розшифровувати їх і розуміти відповідну інформацію; уміння писати – уміння застосовувати графічну систему мови за для передачі інформації; уміння слухати або уміння аудіювання – уміння сприймати усне мовлення та розуміти його; уміння говорити – уміння висловлювати свої думки в усній формі [40].

В українській лінгводидактиці за рівнями мови виділяють: граматичні вміння – спираються на упізнання й прогнозування граматичних структур, здійснення граматичних дій в різних контекстах; лексичні вміння – ґрунтуються на прямому розумінні лексичних одиниць та здатності їх використовувати в різних умовах; фонетичні вміння – стосуються звукового оформлення мовлення. Серед них виділяють орфоепічні вміння – вміння вимовляти звуки та фрази в мовленнєвому потоці й виокремлювати їх під час слухання, акцентуаційні – передбачають вміння володіти різними типами наголосу; інтонаційні вміння - вміння застосовувати інтонацію, що відповідає меті комунікації.

У лінгводидактичному середовищі функціонує й дієслівний варіант терміну «уміння» – уміти, який узгоджується з різними дієслівними конструкціями.

Продовжуючи розвідки дотичні до проблеми формування мовленнєвих умінь О. Вашуленко визначає коло важливих комунікативно-мовленнєвих умінь, які пов’язаних із видами усної мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння): адекватно сприймати й розуміти мовленнєве висловлювання (питання, повідомлення, роз’яснення, інструкція, тексти художньої літератури, пізнавальна розповідь тощо); оцінювати й відтворювати сприйняту в усній формі

інформацію; цілеспрямовано й різнобічно із дотриманням правил етикету використовувати мовлення в міжособистісній взаємодії з людьми різного віку і статусу (діалогічне мовлення); визначати тему висловлювання та чітко дотримуватися її меж; планувати, готувати, будувати повноцінні в комунікативному плані усні висловлювання, які відображають знання учнів про предмет розмови, їхні думки, почуття, наміри, власне ставлення; реалізувати задум у процесі комунікативно-мовленнєвої діяльності; використовувати найбільш вагомі факти й докази для розкриття теми та основної думки; будувати висловлювання логічно й послідовно, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між фактами та явищами, робити необхідні узагальнення й висновки; обирати тип і стиль мовлення залежно від мети та ситуації спілкування; комунікативно виправдано добирати й доцільно використовувати вербальні та невербальні засоби спілкування відповідно до типу, стилю, жанру висловлювання; створювати власні тексти; удосконалювати власне й чуже висловлювання. контролювати результати власної комунікативно-мовленнєвої діяльності [11].

Формування зазначених О. Вашуленко умінь реалізується на уроках української мови і літературного читання, а їх ефективність залежить від оптимального поєднання традиційних та інноваційних освітніх технологій, систематичного й цілеспрямованого використання дидактичних методів, прийомів, форм і засобів, які підвищують його результативність.

Науковці в галузі теорії та методики початкової та дошкільної освіти (А. Богуш, О. Білан, Н. Гавриш, Ф. Сохін, Л. Федоренко) наголошують на засвоєнні учнями граматичних конструкцій, поглибленні знань молодших школярів про навколишню дійсність (предмети, явища, ознаки тощо), розширенні їхнього життєвого досвіду, що виступає необхідною умовою процесу розуміння мовлення й формування мовленнєвих умінь у молодших школярів. Чим

змістовнішими будуть їхні знання про оточуюче середовище і про способи їх передачі за допомогою різноманітних засобів, тим ефективнішим буде процес розуміння мовлення. Дослідники наполягають на структуруванні таких компонентів:

- мовленнєва компетенція як одна із ключових базисних характеристик особистості, яка виявляє готовність та спроможність особистості адекватно і доречно застосовувати мову в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, використовуючи для цього як мовні, так і позамовні та інтонаційні засоби виразності);

- розвиток мовлення – цілеспрямоване формування у дітей певних мовленнєвих навичок та вмінь (правильної звуковимови, добору сполучення слів, використання слів у відповідних граматичних формах тощо), які забезпечують функціонування мовлення відповідно до мовних норм.

- навчання мови – процес формування на основі елементарних знань та уявлень про мову й мовлення мовної компетенції та розвиток чуття мови. Навчання мови передбачає засвоєння дітьми форм, що склалися історично у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоепії, семантиці, стилістиці та їх застосування у мовленнєвій діяльності.

- мовленнєве виховання пов'язане з прищепленням любові до рідного слова, вихованням прагнення правильно, культурно говорити рідною мовою; вихованням мовленнєвої культури як особистої якості, що відбиває рівень загальної культури й мислення дитини (уміння свідомо обирати найбільш доцільні варіанти мовленнєвої поведінки) [6].

Таким чином, аналіз методичних публікацій дозволив зробити висновок, що формування мовленнєвих умінь виступає основним завданням навчання мови й від рівня сформованості вмінь залежить ступінь участі учня в мовленнєвій діяльності.

1.2. Особливості формування мовленнєвих умінь учнів початкової ланки освіти

Кожен вік, як якісно особливий етап психічного розвитку, характеризується безліччю змін, що становлять у сукупності своєрідність структури особистості дитини на даному етапі його розвитку [14]. Це дає підставу говорити про соціально-педагогічні та психологічні особливості, притаманні дітям певного віку.

Так, початок шкільного життя припадає на віковий період розвитку дитини від 6-7 років до 10-11 (I-IV класи). У психолого-педагогічній літературі він означений як молодший шкільний вік та вважається сенситивним для морального розвитку, активного розвитку особистості, психічних пізнавальних процесів, емоційно-почуттєвої та мотиваційно-ціннісної сфер.

Як особливий період у житті дитини цей період виділився історично порівняно нещодавно з появою системи загальної та обов'язкової середньої освіти та відразу став предметом досліджень багатьох психологів, педагогів нашої країни та зарубіжжя. Цей вік найбільш глибоко та змістовно представлений у роботах В. Давидова, Д. Ельконіна та їх послідовників Л. Андарова, А. Дусавицького, А. Маркова. Соціально-педагогічні особливості дітей у навчально-виховному процесі початкової школи були предметом досліджень Б. Ананьєва, І. Беха, Л. Божовича, М. Славіна.

Формування особистості молодшого школяра передбачає ряд якісних змін. Дитина енергійно включається в навчання, що визначає активний розумовий розвиток й зміну психічних процесів: розвиток спостережливості й сприйняття, пам'яті, мислення, мовлення й уяви. Їх зв'язок упродовж дорослішання є безперечним, визначають психологи, зокрема Д. Ельконін. Так, у ранньому дитинстві провідну роль відіграє сприйняття, в дошкільному – пам'ять. А в молодшому шкільному віці завдяки переходу мислення на новий рівень змінюється і мовлення:

збільшується словниковий запас, удосконалюються граматичні форми мовлення, засвоюється морфологічна система мови. До моменту вступу до закладу освіти у дитини значно збільшується словниковий запас настільки, що вона може без перешкод співпрацювати й взаємодіяти з дорослими, має розвинутий фонематичний слух, здатність розрізняти звуки в словах, співвідносити звук та букву, зобразити їх та розуміє зміст слів. Мовлення молодших школярів завдяки навчанню виходить на передній план, змінюється його роль. Тепер це не лише засіб спілкування, а й об'єкт пізнання [15].

Хоча уже в дошкільному віці розвиток мовленнєвих умінь, переважно, досягає достатнього й високого рівнів. У процесі спілкування діти вже можуть брати участь у бесіді, висловлювати влучні думки, формулювати запитання. Численні розвідки вітчизняних та зарубіжних науковців (О. Білан, І. Доман, Д. Доман, О. Дьяченко, О. Кононко, С. Ласунова, А. Погрібний, О. Ушакова та ін.) переконують, що на шостому році життя дошкільники вміють послідовно і чітко скласти описову та сюжетну розповідь на одну з запропонованих тем; уміють висловлювати міркування, переконливо аргументувати свою думку.

У старших дошкільників активно розвивається мовленнєво-творча діяльність, яка за умови правильно організованого навчання сприяє розвитку початкових літературнохудожніх здібностей дітей, стимулює та збагачує інші види дитячої творчості (Н. Гавриш, Н. Орланова).

Дитина сприймає мовлення оточуючих і не лише засвоює нові слова, синтаксичну будову речень, фонетичні особливості, а й відчуває зв'язки в мові, пов'язує аналогії значень з аналогіями форм.

Вітчизняний психолог М. Матюхіна зазначає, що «уже на ранніх ступенях розвитку дитина не лише користується зменшувально-пестливими формами слів, але й за допомогою суфіксів оцінки сама утворює їх»[14].

Вітчизняні психологи М. Матюхіна, Т. Михальчик, Н. Прокіна підкреслюють: «Мовлення у молодших школярів є засобом спілкування, засвоєння суми знань. У процесі вивчення мови удосконалюються й розвиваються всі види мовлення учня. Висловлювання молодшого школяра, як правило, безпосередні. Часто це мовлення-повторення, мовлення-твердження; переважає стисле, мимовільне, діалогічне мовлення»[14].

У молодшому шкільному віці відбуваються суттєві зміни в мовленні дітей: інтенсивно покращуються уміння та навички усного мовлення. Властиве збільшення словникового запасу, засвоєння складних граматичних форм. На передній план виходить проблема формування грамотності учня. Вона торкається читання і письма, що являють собою «форму символічної комунікація, яка здійснюється за допомогою уваги, сприймання, пам'яті, асоціацій з наявними знаннями і конкретного контексту» [15, с.206]. Саме усне і письмове мовлення сприяють долученню до зовнішнього середовища й впливають на її внутрішній світ.

Формування навички читання передбачає засвоєння фонетики, набуття умінь розпізнавати морфеми, а письмо – поліпшення потрібних моторних навичок. І читання, і письмо взаємопов'язані. Читання зосереджується у сприйманні сутності письмового тексту, а письмо в трансляції змісту через письмову форму.

Психологи стверджують, що мовленнєві уміння, як усного, так і письмового мовлення, розвиваються поетапно, починаючи з періоду немовляти і поступово покращуються. «Тому розповіді, які дитина слухає ще до того, як навчитись говорити, написи, які вона залишає всюди, перегляд улюбленої книжки – все це можна вважати ранніми проявами читання і письма» [15, с.206].

Робота над виробленням умінь усного і писемного мовлення реалізується за трьома основні напрями:

- 1) збагачення й уточнення словникового запасу учнів, правильне вживання слів, їхніх граматичних форм;
- 2) робота над реченням, зв'язок слів у реченні, робота над граматичним ладом мовлення учнів;
- 3) уміння користуватися мовленням, викладати свої думки в логічній послідовності [15].

Отже, формування мовленнєвих умінь становить цілісну систему й передбачає різні види завдань від репродуктивного до творчого рівня.

Основними засадами формування мовленнєвих умінь усного й писемного мовлення молодших школярів виступають процеси сприймання, розуміння та продукування текстів. У процесі сприймання чужих текстів дитина засвоює систему еталонних мовних засобів. Під час створення власних текстів в учня формуються уміння використання цих засобів у повсякденній мовленнєвій діяльності [47, с. 24-27].

Формування мовленнєвих умінь молодших школярів відбувається ефективніше, якщо наявні такі чинники:

- 1) насичене яскравим писемним мовленням оточуюче середовище – наявність цікавих дитячих книжок, традиції спільного сімейного читання вголос, написання листівок, знайомство з значенням незрозумілих слів, висловів під час самостійного читання;
- 2) збагачене усним мовленням середовище (розмови з дорослими, з однолітками, участь в сюжетно-рольових іграх, можливість збагачення словникового запасу, доступ до необхідної інформації щодо тлумачення слів);
- 3) набуття соціального досвіду (ігри, повсякденне життя, дослідження природи);
- 4) досвід символічної репрезентації (театральні вистави, малювання і живопис, музика і танці);
- 5) експериментування з писемним мовленням (написання повідомлень, листів);

б) проба сил у читанні (читання напам'ять, читання з контекстними підказками, пошук писемної форми почутого слова).

Як показав аналіз наукових напрацювань з психології, педагогіки, методики навчання української мови розвиток особистості молодшого школяра відбувається шляхом залучення до нового виду діяльності – навчання.

Одним з основних завдань в процесі формування мовленнєвих умінь дітей молодшого шкільного віку – навчитися висловлювати свої думки правильно, послідовно, точно і виразно. Ефективне володіння мовою як інструментом спілкування формує систему ціннісних ставлень до себе та оточуючих і визначає успішну адаптацію до навчання в закладах освіти.

На основі аналізу названих вище наукових положень формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів визначаємо як пріоритетний напрям навчання української мови, що передбачає систему роботи, спрямовану на вироблення умінь читати, умінь писати, умінь слухати або умінь аудіювання та умінь говорити.

1.3. Впровадження діджитал-технологій в освітній процес початкової школи

В умовах глобального проникнення цифрових технологій в усі сфери людської діяльності, діджиталізації є одним з провідних напрямків розвитку освіти в Україні, адже сьогодні якісне викладання дисциплін не може здійснюватися без використання засобів і можливостей, які надають комп'ютер та інтернет.

Під поняттям «діджиталізація» науковці розуміють способи приведення будь-якого різновиду інформації в цифрову форму з використанням діджитал (цифрових) технологій [2]. Останні, Л.Осадча трактує як електронні транзакції, які реалізуються шляхом використання мережі інтернет [30]. Серед основних характеристик діджитал-

технологій дослідники виділяють: «мобільність, доступність та безкоштовність, зберігання та використання інформації незалежно від місця знаходження, відсутність необхідності оновлення та встановлення програмного забезпечення так, як технології «стали хмарними» тощо» [34].

Відповідно до проєкту «Цифрова адженда України – 2020» [43], використання діджитал-технологій в освіті здатне сприяти інтенсифікації освітнього процесу, збільшенню швидкості та якості сприйняття, розуміння та засвоєння знань. Крім того, за допомогою засобів навчання на основі діджитал-технологій вчителям «легше використовувати підхід до викладання на основі впровадження інноваційних підходів, включаючи використання «кейсів», дослідницько-пошукової роботи, методу проєктів, розвивальних навчальних ігор тощо. Як результат - діти набагато краще засвоюють інформацію, перебуваючи в емоційно-комфортному середовищі, не втрачають бажання навчатись, створювати нові знання та інновації» [43]. Автори проєкту акцентують, що використання цифрових технологій надає вчителю нові можливості, дозволяє автоматизувати значну частку своєї роботи, таким чином «вивільняючи людський ресурс на пошук, спілкування, індивідуальну роботу з учнями, уможлиблюють отримання моментального зворотнього зв'язку, покращують ефективність управління навчальним процесом та освітою в цілому» [43]. Діджитал-технології дозволяють зробити навчання мобільним, диференційованим та індивідуальним. Варто зауважити, що технології не повинні замінювати вчителя, а мають лише доповнювати його. Уроки з використанням діджитал-технологій відзначаються адаптивністю, керованістю, інтерактивністю, поєднанням індивідуальної та групової роботи, часовою необмеженістю навчання тощо.

Впровадженню цифрових технологій в освітній процес присвячена значна частина досліджень. Так розробкою загальних теорій

використання цифрових технологій в освіті займалися В.Безпалько, В.Биков, Б.Гершунский, Г.Клейман, Н.Роберт, С.Свириденко та ін. Досліджували мультимедіа в якості Р.Гуревич, М.Жалдак, Ю.Жук, В.Імбер, А.Лапчевська, В.Стародубцев, Ю. Ткач та ін. Питанням розробки методичних основ проектування, створення і впровадження мультимедійних навчальних програм та комплексів присвячено роботи Т.Бабенко, О.Гаєвського, А.Горшкова, О.Пінчук. Використання комп'ютерних технологій на уроках в початковій школі стало предметом дослідження таких науковців як Ю. Громова, І. Мураль, О. Пінчук, О.Чупріна [46, с.71]. Крім того, доцільність та вимоги до впровадження цифрових технологій в освітній процес початкової школи регламентує низка нормативно-правових документів: закон України «Про освіту», Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, концепція «Нова українська школа», Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні та ін.

Аналіз досліджень показав, що найбільш уживаним засобом діджитал-технологій в освітньому процесі є мультимедіа, що розуміється як інформаційна технологія, та водночас сукупність прийомів, методів, способів обробки, зберігання та передавання аудіовізуальної інформації [21, с. 20]. Адже саме мультимедіа дозволяє поєднати в одному програмному продукті різні види інформації - текстову, графічну, аудіо та відеоінформацію, анімацію тощо. Крім того перевагою мультимедіа є інтерактивність, що дозволяє користувачу отримати зворотний зв'язок [22].

Таким чином, до цифрових освітніх ресурсів відносимо представлені в цифровій формі фотографії, відеофрагменти, статистичні та динамічні моделі, об'єкти віртуальної реальності та інтерактивного моделювання, картографічні матеріали, звукозаписи, символічні об'єкти і

ділова графіка, текстові документи і інші навчальні матеріали, необхідні для організації освітнього процесу.

Нині існує велика кількість безкоштовних загальнодоступних цифрових ресурсів у вигляді педагогічних програмних засобів до певних навчальних предметів. Також в школі використовуються різноманітні інформаційні джерела: електронні довідкові ресурси (електронні енциклопедії та словники); онлайн-ресурси; електронні навчальні посібники тощо.

При цьому науковці виділяють різні класифікації програмних продуктів, призначених для організації та підтримки освітнього процесу. Найчастіше, зважаючи на педагогічні цілі застосування електронних ресурсів під час навчання молодших школярів, серед засобів діджитал-технологій для освітнього процесу початкової школи виокремлюють наступні їх види:

- демонстраційні засоби – включають різні види контенту: текст і звуки, графічні зображення, відеофрагменти, анімаційні сюжети тощо, що забезпечують наочне уявлення навчального матеріалу, дозволяючи учням краще сприймати інформацію (наприклад, електронні книги, електронні версії навчальних фільмів, мультимедійні презентації);

- інформаційні джерела – містять навчальний матеріал, представлений в систематизованому і структурованому вигляді, що задовольняє індивідуальні освітні потреби учнів з урахуванням вікових особливостей (наприклад, електронні енциклопедії, довідники, словники тощо);

- інструментальні – комп'ютерні програми, що надають учням інструментарій для втілення індивідуальних задумів, сприяють реалізації творчих здібностей при створенні малюнків і текстових матеріалів, конструюванні моделей різних об'єктів тощо, тим самим забезпечуючи умови для розвитку учнів з урахуванням їх віку та індивідуальних особливостей (наприклад, текстові редактори, графічні

редактори і конструктори, музичні редактори, конструктори ігор, електронні таблиці та ін.);

– контролюючі засоби – орієнтовані на контроль і самоконтроль рівня засвоєння навчального матеріалу (наприклад, електронні тести різних типів, які дозволяють перевірити знання з будь-якого предмету, комп'ютерні дидактичні ігри тощо);

– розвиваючі ігри – сприяють розвитку у школярів провідних психічних процесів сприйняття, пам'яті, мислення, уваги, реакції, розумових процесів (абстракції, узагальнення, аналізу, синтезу).

– електронні навчальні посібники – комплекси цифрових ресурсів, які містять модулі, що дозволяють в процесі навчання вирішувати сукупність педагогічних завдань.

Наразі розроблено багато україномовних електронних навчально-методичних комплексів для підтримки різних навчальних предметів, які відповідають сучасним оновленим стандартам початкової освіти, які містять: «навчальні прикладні програмні засоби та тестові оболонки (електронні репетитори, мультимедіа-тренажери, енциклопедії, атласи, оцінювальні програми тощо); предметно-орієнтовані середовища (предметно-ігрові середовища, моделюючі програми, картографічні ресурси, макро- і мікросвіти тощо); інтегровані навчальні засоби (електронні видання, мультимедіапрезентації, лабораторні практикуми тощо) [1].

Окрім окреслених комплексів у освітній процес початкової школи широко впроваджуються онлайн платформи такі як Learning.ua, EdEra та інші, програми яких відповідають оновленим стандартам МОН України. На подібних платформах представлено різноманітні практичні матеріали: інтерактивні вправи, цікаві задачі, завдання для самоперевірки; а також електронні версії шкільних підручників, посібники, дидактичні матеріали тощо.

Також для забезпечення освітнього процесу початкової школи використовують педагогічні онлайн засоби та освітні інтерактивні хмарні сервіси. Наприклад, LearningApps, Google Classroom та ін. Використовуючи подібні сервіси вчителі можуть підбирати навчальний матеріал, який пропонують платформи або ж самостійно створювати завдання, ефективно візуалізувати як статичну так і динамічну інформацію з будь-якого навчального предмета початкової школи. Крім того, існує велика кількість інформаційно-освітніх середовищ та освітні онлайн-платформ, що представлені в мережі інтернет. Такі засоби призначені для «мережевої взаємодії педагогів з метою обміну практичним досвідом та формування загальнодоступної електронної програмно-методичної бази інформатизації початкової школи» [46].

Проведений аналіз засвідчив, що діджитал-технології мають широкий функціонал для підвищення ефективності освітнього процесу початкової школи. Також з'ясовано наявність великої кількості програмних продуктів та онлайн сервісів, які можуть бути використані під час навчання молодших школярів на уроках з різних навчальних предметів початкової школи. Проте слід зазначити, що використання таких засобів під час уроку повинно бути доцільним та обґрунтованим. Дослідники наголошують, що застосування цифрових технологій на уроці має спрямовуватися на досягнення дидактичної мети уроку, та не повинно перетворюватися на самоціль та мати перевагу над сутністю навчального змісту. Вчитель, готуючись до уроку з використанням діджитал-технологій, має визначитися на якому з етапів уроку вони можуть його замінити, та які з дидактичних функцій можуть бути перекладені та дехнології. На переконання науковців, під час групової комп'ютерно-ігрової діяльності має місце «ефект кооперації», оскільки діти несвідомо допомагають одне одному граючи проти комп'ютера, при цьому вони шукають раціональні шляхи організації спільної діяльності, навіть тоді, коли коли задача поставлена не явно.

Методисти підкреслюють, що впровадження діджитал-технологій не спричиняє зміну типу та структури уроку, натомість змін зазнають ступінь та тривалість мультимедійної підтримки, яка може подекуди досягати до 30 хвилин. На ці фактори впливає мета уроку, його місце у системі уроків, наявність засобів та програмного забезпечення тощо. Значною мірою впливає і готовності педагога до використання таких технологій та рівня його інформаційно-цифрової компетентності [34, с. 156].

Досліджуючи дидактичні функції діджитал-технологій, науковці зауважують, що вони сприяють унаочненню; розвивають пізнавальні інтереси школярів; здатні підвищити якість знань учнів; сприяють індивідуалізації навчання; інтенсифікують освітній процес; сприяють оптимізації процесам запам'ятовування навчального матеріалу тощо. Низка науковців (С. Караман, М.Пентилюк та ін.) виділяють таку властивість комп'ютера, як діалогічна форма взаємодії дитини з технічним засобом, що забезпечує можливість використання його в якості співрозмовника. Методисти стверджують що електронне мовне середовище, яке створюється в такому разі забезпечує можливість управління діяльністю учня як з боку вчителя, так і самого учня, що забезпечує природність навчання, його динамічний, активний, проблемний характер [24]. Таким чином, навчання учнів здійснюється у процесі спілкування завдяки імітованій на моніторі комунікативній ситуації, у процесі якої школярі, залежно від цілей, мають розв'язати комплекс взаємопов'язаних проблем [45, с. 96].

Вважаємо, що дидактичні засоби з використанням діджитал-технологій, у поєднанні з педагогічною майстерністю вчителя початкових класів, є підґрунтям для оволодіння молодшими школярами навчальним матеріалом, формування вмінь правильно будувати зв'язні висловування. При цьому основними професійними інструментами педагога є дитяча книжка (зокрема навчальний підручник) та живе усне

мовлення. Саме тому провідне місце у формуванні дитячої особистості посідають уроки рідної мови (навчання грамоти, українська мова, читання, позакласне читання, уроки розвитку мовлення). Цифрові технології мають значний вплив на емоційну сферу дитини, сприяють підвищенню пізнавальної активності, інтересу як до самого предмета, так і до навчання загалом, активізують навчальну діяльність молодших школярів. Мультимедійні засоби дозволяють вчителю організувати вивчення нового матеріалу, роботу з текстом, виконання завдань, розвиток мовленнєвих вмінь та навичок, збагачення словникового запасу учнів, оволодіння нормами літературної мови тощо.

З огляду на це вважаємо використання діджитал-технологій в освітньому процесі початкової школи ефективним засобом формування мовленнєвих умінь молодших школярів.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ДІДЖИТАЛ-ТЕХНОЛОГІЙ

2.1. Використання діджитал-технологій у процесі формування мовленнєвих умінь молодших школярів

Важливим аспектом впровадження цифрових технологій в освітній процес початкової школи є можливість «поєднання інтерактивних можливостей комп'ютера з комунікативними особливостями графіки, фото і відеозображення, анімації, звука, що спрямовані на здійснення роботи з текстом, реченням, словосполученням, словом на уроках української мови» [46]. Таким чином, вважаємо поєднання традиційних та інноваційних методів навчання з використанням діджитал-технологій ефективним засобом розвитку мовлення дітей молодшого шкільного віку.

Вслід за О. Чупріною під методикою формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів із використанням цифрових засобів будемо розуміти «систему роботи над формуванням мовленнєво-комунікативних умінь (інформаційно-змістових, структурнокомпозиційних, граматико-стилістичних, оцінно-перетворювальних) на основі поєднання навчального матеріалу із зоровим (слуховим) сприйняттям шляхом застосування мультимедійної підтримки» [46, с.67].

Аналізуючи види цифрових технологій та їх можливості у процесі навчання української мови і розвитку мовлення молодших школярів було визначено ті, що, на нашу думку, є найбільш ефективними. Розглянемо деякі з них.

Комп'ютерні тренажери – дозволяють відтворювати будь-який об'єкт та забезпечують його програмою, що описує поведінку цього об'єкта у реальних умовах.

Автоматизовані навчальні системи – поєднання комп'ютерної графіки, анімації, відео, звуку сприяє унаочненню навчального матеріалу, що робить його зрозумілим та доступним (наприклад, при вивченні учнями великої кількості емоційно нейтральної інформації як от біографії тощо).

Навчальні фільми – «відтворюють процеси як у вигляді реальних спеціальних зйомок, так і тривимірної комп'ютерної графіки. Найчастіше навчальні фільми доцільніше використовувати як частину більш широких проєктів – мультимедійних навчальних систем, але також вони можуть створюватися і як самостійний продукт: мультимедіа-презентації; відеодемонстрації» [31, с. 78].

Мультимедійні презентації – один із найефективніших та найпоширеніших засобів у початковій школі, зокрема на уроках української мови та розвитку мовлення. Під презентацією розуміють «набір послідовно змінюваних сторінок – слайдів, на кожному з яких можна розмістити будь-який текст, малюнки, схеми, відео та аудіофрагменти, анімацію, 3D-графіку, використовуючи при цьому різні елементи оформлення» [31, с. 108]. Здійснюючи вплив на зоровий та слуховий аналізатори одночасно, презентація, завдяки можливості інтерактивного режиму швидко відповідає на дії користувача, тим самим підтримує зворотний зв'язок. Спеціалісти виділяють ряд особливостей мультимедійних презентацій, а саме: якість; зручність пояснення видів роботи; легкість в усуненні недоліків чи помилок на слайдах; детальне пояснення навчального змісту, або розгляд лише базових питань теми залежно від підготовленості учнів; коригування темпу показу й обсягу навчального матеріалу; підвищення продуктивності уроку; встановлення міжпредметних зв'язків; можливість організації проєктної діяльності

тощо. Мультимедійна презентація надає можливість розробки мультимедійного супроводу уроків, який дозволяє: сформувати мотивацію навчальної діяльності; засвоїти базові поняття навчального предмета; сформувати навички самоконтролю; має вплив на емоційну сферу дитини; сприяє зростанню пізнавальної активності, інтересу до предмета; активізує освітню діяльність школярів.

Окрім наведеної класифікації, методисти виокремлюють два напрями впровадження цифрових технологій у практику початкової школи, зокрема процес формування мовленнєвих умінь: по-перше, використання спеціальних дидактичних електронних засобів, навчальних програм, що включають матеріали для різних видів навчальної діяльності, з методикою їх застосування (наприклад, «Сорока Білобока», «Вундеркінд з пелюшок», «Нова школа», «Основа», «Ранок», та ін.); по-друге, самостійне створення вчителями мультимедійних засобів (наприклад, мультимедійних презентацій, комп'ютерних дидактичних ігор тощо), відповідно до конкретних цілей навчання.

У дослідженнях І. Хижняк наведено класифікацію «жанрів електронної лінгвометодики, що застосовуються під час навчання мови і мовлення в початковій школі:

1. Електронні підручники з галузі «Мови і літератури».
2. Електронні лінгвометодичні посібники, що реалізуються в таких різновидах: мультимедійна презентація до уроку мови й розвитку мовлення; навчально-мовні посібники; навчально-мовні ігри; мовні тренажери; інтерактивні кросворди.
3. Електронні тестові середовища лінгвістичного змісту.
4. Депозитарії лінгвістичних ресурсів, що складаються з таких видів: словники й мовні довідники; мовні атласи, мовні енциклопедії; електронні бібліотеки (аудіо-, відеотеки); мережеві лінгвістичні ресурси» [42, с. 57].

Аналіз передового педагогічного досвіду показує, що зараз основна роль в навчанні української мови в початковій школі належить традиційним засобам - дошка, крейда та друковані джерела (підручники та зошити з друкованою основою). Натомість мультимедійні засоби здатні забезпечити значно швидше опрацювання матеріалу, завдяки чому з'являється більше можливостей для організації повторення, закріплення та засвоєння додаткових знань школярів.

У процесі розвитку мовлення чільне місце також відводять наочним методам, таким як спостереження, екскурсії, перегляд ілюстрацій, відеофільмів, мультимедійних презентацій, дидактичні ігри тощо. Їх використання відповідає наочно-дієвому і наочно-образному характеру мислення школярів.

Так, наприклад, використання наочних засобів (малюнків, схем, таблиць, хмаринок слів тощо) у демонстраційному режимі за допомогою проєкційного екрану, або ж в якості роздавального матеріалу допомагає школярам краще зрозуміти зміст твору, за рахунок можливості не тільки чути голос учителя, який його читає, та бачити літери, як абстрактний, знаковий елемент, але й спостерігати персонажів, визначати причинно-наслідкові зв'язки, застосовані автором виражально-зображувальні засоби [26].

З іншого боку, оскільки у процесі навчання в учнів не повинно виникати розмежування написаних слів від слів в усному мовленні, так як досить поширеною є проблема, коли діти вірно читають друкований текст, але не розуміють зміст прочитаного, бо зосереджені саме на правильному відтворенні окремих складів, а не слів і речень відповідно, то саме письмо за допомогою комп'ютера сприяє розвитку відповідних навичок, які дозволяють школярам усвідомлено читати текст. Що, у свою чергу також сприяє розвитку мовлення учнів початкових класів.

Одним із ефективних засобів для активізації пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках мови є інтерактивна дошка.

Оскільки надає можливість не лише проектувати інформацію на великий екран, а й дозволяє сенсорне управління нею за допомогою спеціального маркера, або навіть дотику руки.

Широкі можливості надає інтерактивна дошка для роботи з текстом при його розборі або аналізі, чи окремими реченнями. Наприклад, змінюючи порядок слів у реченні (використовуючи переміщення об'єктів) можна домогтися максимальної наочності при відновленні речень або текстів, організувати роботу зі словниковими словами тощо. Цей же прийом можна застосовувати для ефективного вивчення тем по словотвору. Використовувати електронні заготовки текстів на визначення меж речень, щодо розстановки розділових знаків. Можливість робити записи поверх зображених стовпчиків слів, змінюючи кольорову гамму маркера, учні залюбки позначають тверді і м'які звуки, ділять слова на склади тощо. Зауважимо, що записи, виділення кольором можуть виконуватися прямо на слайдах, відсканованих документах, сторінках прописів, зображеннях. Така дошка дозволяє проводити різні форми контролю за допомогою тренажерів, які дозволяють відразу бачити результат. Завдання можуть виконувати кілька учнів по черзі, і процес, і результат їх дій видно кожному учневі.

Таким чином, інтерактивна дошка на уроках мови може бути використана в якості наочно-ілюстративного методу, як граматичний тренажер і тренажер навичок спілкування.

Комунікативну цінність при навчанні говорінню мають завдання «Незакінчене речення», «Співвідношення частин прислів'їв», «Встановлення відповідностей». Корисною при створенні подібних завдань є флеш-анімація, при цьому готові схеми можна знайти в мережі інтернет і заповнити їх необхідним тематичним матеріалом. При введенні лексичного матеріалу найбільш ефективними є такі прийоми як: «Розподіл на групи», «Прибери зайве», «Зіставлення», «Заповнення

прогалин». У процесі навчання писемного мовлення і правопису можуть використовуватися завдання «Заповнення прогалин», «Відновлення тексту», «Текст з пропусками». Великою підмогою виступає функції «Шторка», яка дозволяє швидко і ефективно організувати контроль, і «Прозорість», завдяки якій можна висвічувати правильні варіанти. При відпрацюванні граматичного матеріалу використовуються прийоми: «Знайди помилку», «Прибери зайве», «Заповнення прогалин», «Текст з пропусками», «Створення схем».

Таким чином, інтерактивна дошка дає можливість використовувати більш широкий діапазон візуальних засобів при вивченні матеріалу, сприяє активізації пізнавального інтересу учнів, мотивації та сприяють кращому запам'ятовуванню навчального матеріалу.

Навчальною програмою з української мови для початкових класів передбачено значну увагу у процесі формування мовленнєвих умінь школярів відвести словниковій роботі. Науковцями М. Вашуленком, А. Люблінською, М. Осколовою, Н. Тализіною доведено, що збагачення словникового запасу молодших школярів є основою розвитку їх мовлення. Задля збагачення словникового запасу учнів доцільним є використання широкого спектру засобів навчання: аудіо та відеозаписи, анімація, мультимедійні презентації тощо. Під час збагачення словникового запасу школярів учителі використовують такі прийоми, як: «показ натуральних предметів або предметних малюнків із зображенням певного процесу, дії, якості предмета – його кольору, форми; елементарне логічне визначення предмета шляхом вказівки на видову або родову назву та його істотну ознаку; добір до слова одного або кількох синонімів; добір до слова протилежних за значенням; добір родової або видових назв; введення нового слова в речення; вказівка на слово, від якого походить те, яке пояснюється, або добір спорідненого; переклад; застосування ілюстрації в букварі» [44, с. 108-110]. Візуальне

насичення навчального матеріалу здатне інтенсифікувати процесу його засвоєння. Мультимедійні засоби з метою збагачення словникового запасу учнів використовуються в якості демонстрації наочних матеріалів (ілюстрацій, рисунків, схем; відтворення процесів та явищ; презентації завдань для перевірок розуміння слів дітьми тощо).

Науковці та методисти вдаються до розробки системи завдань для збагачення словникового запасу учнів, що включає словниково-логічні вправи, які також допомагають логічно і правильно застосовувати нові слова в повсякденному мовленні. Найпоширеніші види завдань: назвати предмети за певною ознакою; згрупувати слова за тою чи іншою ознакою; назвати предмети за властивими їм діями чи ознаками; розподілити слова-назви предметів на певні групи; дібрати до назв однорідних предметів слова, що є родовим поняттям, видом, узагальнюючим поняттям; вилучити зайве слово; утворити нове слово; скласти елементарні логічні визначення; робота над реченням, текстом та ін. [32, с. 37-38]. Вважаємо за доцільне оформлювати такі завдання за допомогою різних онлайн сервісів для створення хмаринок слів, кросвордів, ребусів тощо, на кшталт Wordart.com, Rebus1.com, Cross.highcat.org, Learningapps.org та ін.

Оскільки одним із важливих завдань учителя є навчання дітей вірно будувати речення, та правильно слова у реченні, ефетивними в цьому контексті вважаємо завдання з малюнковими або деформованими текстами, які сприяють успішному оволодінню учнями необхідними мовленнєвими вміннями та збагаченню їх словникового запасу. Використання діджитал-технологій в таких завданнях може бути у вигляді зображення текстів на проєкційному екрані чи інтерактивній дошці. Учні повинні прочитати текст, замінивши малюнки відповідними словами. В якості перевірки (самоперевірки) вчитель може налаштувати ефекти анімації, в результаті яких відповідні малюнки замінюються словами, або редагується деформований текст.

Згідно з освітньою програмою з української мови, розвиток мовлення пов'язаний із формуванням основних видів мовленнєвої діяльності таких як аудіювання, говоріння, читання, письмо. З метою формування базових вмінь монологічного та діалогічного мовлення молодших школярів методисти наголошують на необхідності опрацювання умінь ставити запитання та відповідати на них; правильно, емоційно сприймати мовлення співбесідника. Основні навички мовленнєвої діяльності молодших школярів – це розуміння головної думки тексту; причинно-наслідкових зв'язків; виразально-зображальних засобів; фактичного змісту твору. Серед основних умінь виокремлюють: складання і розігрування діалогу; дотримання правил етикету під час спілкування; використання етикетної лексики, українських форм звертання; дотримання норм української літературної мови; переказування тексту; побудову зв'язних висловлювань [25, с. 52].

Діджитал-технології можуть бути використані на різних етапах уроків української мови в початковій школі. Так, на етапі перевірки домашнього завдання можна запропонувати завдання на слайді мультимедійної презентації, або у вигляді електронного кросворду, дидактичної комп'ютерної гри тощо. Наочні посібники, ілюстрації, схеми, таблиці, пам'ятки можуть бути створенні за допомогою комп'ютера, представлені на проекційному екрані, чи роздруковані в якості роздавального матеріалу для учнів. В якості завдання творчого та репродуктивного характеру, можуть бути вправи, що передбачають аналіз мовлення персонажів; складання переказів і творів на основі ілюстрацій, сюжетної анімації тощо; складання висловлень описового характеру, творів-роздумів та ін. На етапі створення проблемних ситуацій у процесі розвитку мовленнєвої діяльності школярів, зокрема на уроках читання, письма мають місце запитання, подані на слайдах презентації формі запитань (Чому так вважаєш? Обґрунтуй. Що б ти порадив герою твору?). Під час оголошення теми уроку доцільним є

відображення ї на слайді, або у вигляді ребусу чи кросворду. У процесі пояснення нової теми доцільним є демонстрація на екрані визначень, схем які вчитель коментує та пояснює. На етапі контролю знань доцільним є використання комп'ютерного тестування або у вигляді мультимедійної презентації, або тести створенні за допомогою онлайн сервісів (наприклад, Майстер-Тест, LearningApps, Online Test Pad, ClassMarker, Classroom, Quizizz та ін.).

Таким чином, при належній організації уроків української мови, діджитал-технології здатні продемонструвати високий потенціал програмного забезпечення та зекономити час, що сприяє інтенсифікації вивчення навчального матеріалу.

2.2. Стан проблеми формування мовленнєвих умінь молодших школярів засобами діджитал-технологій

Навчальний курс української мови є невід'ємною складовою загального змісту початкової освіти, тому мова виступає одночасно окремим шкільним предметом і основним засобом оволодіння іншими шкільними дисциплінами.

На етапі початкового навчання української мови поглиблюються уявлення школярів про оточуючий світ, розвивається образне й логічне мислення, здійснюється різнобічне виховання й формування особистості учня.

У наукових розробках більшості вітчизняних лінгводидактів (М. Вашуленка, Н. Деркач, К. Климова, Г. Коваль, М. Наумчук, К. Пономарьової та ін.) визначається, що формування мовленнєвих умінь молодших школярів відбувається під час створення діалогічних ситуацій і включає формування вмінь будувати монологічні усні та письмові зв'язні висловлювання. Таке тлумачення процесу становлення мовленнєвої особистості учня початкової школи представлено в чинних програмах з української мови й реалізується через змістові лінії, як-от:

«Взаємодіємо усно», «Взаємодіємо письмово» (Державний стандарт початкової освіти (2018)).

Зазначені змістові лінії передбачають поступове формування мовленнєвих умінь молодших школярів, удосконалення вмінь використовувати мову як засіб усного спілкування в діалогічній і монологічній формах задля досягнення конкретних життєвих цілей; висловлення власних думок, почуттів, ставлення та взаємодія з іншими в письмовому мовленні.

Важливим в цьому віковому періоді є формування такої ключової компетентності як володіння державною мовою, що передбачає «уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях» [, с.23].

Змістова лінія «Взаємодіємо усно» передбачає формування в молодших школярів умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати усну інформацію та застосовувати її в різноманітних комунікативних ситуаціях; спілкуватися усно з оточуючими в діалогічній і монологічній формах задля досягнення певних життєвих цілей.

Формування в учнів третього класу вмінь сприймати й аналізувати інформацію в усній формі втілюється на матеріалі елементів мовного потоку (звуків, складів, слів, словосполучень, речень), текстів та рекомендацій та інструкцій щодо виконання навчальних дій. Під час вивчення мовних одиниць доцільно застосовувати завдання для визначення кількості звуків, складів у сприйнятому на слух слові, для визначення відповідності між переліком почутих слів і поданими малюнками або предметами, на поділ слів, сприйнятих на слух, на групи за певною ознакою, для виявлення «зайвого» слова в окремій тематичній

групі, для з'ясування кількості слів у сприйнятому на слух реченні, кількості речень у почутому невеликому тексті.

Для формування умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати та трансформувати сприйняті на слух тексти у чинній програмі передбачено використання різноманітних за жанрами художніх текстів (казок, оповідань, віршів), а також науково-популярних, навчальних та медіатекстів. Під час їх опрацювання доцільно пропонувати учням запитання і завдання, що мають на меті запам'ятовування персонажів тексту, відтворення основного змісту усного повідомлення, запам'ятовування складових фактичного змісту (Хто? Що? Де? Коли?), давати відповіді на запитання за змістом прослуханого, задавати запитання до усного повідомлення, обирати потрібну або цікаву інформацію з почутого та роз'яснювати свій вибір, розповідати про власні почуття, які викликав прослуханий текст, пояснювати, причини чому щось сподобалось у почутому повідомленні, а щось – не сподобалось.

Розвиток умінь спілкуватися з іншими людьми необхідно здійснювати в процесі складання усних зв'язних висловлювань. Ефективними для формування умінь діалогічного мовлення і, водночас, цікавими для учнів є інсценізація прочитаних творів, постановка, описаних у фрагментах текстів, читання за ролями, проведення інтерв'ю тощо. Крім того, доцільно використовувати завдання, що мають на меті доповнення діалогу репліками-відповідями на запропоновані запитання, побудову запитань до поданих реплік-відповідей, інсценізація діалогу за малюнком, складання діалогу за ситуацією, описаною усно, продовження діалогу за поданим початком.

Для формування в школярів уміння будувати самостійні усні зв'язні тексти в програмі пропонується використання різних допоміжних матеріалів: окремих малюнків чи серії малюнків, опорних слів, початок або початок і кінцівку тексту тощо. Цінним і цікавим для учнів буде

складання розповідей про прочитані книжки і журнали, переглянуті мультфільми чи телепередачі, про побачені, почуті, пережиті ситуації з особистого життя.

Змістова лінія «Взаємодіємо письмово» спрямована на формування в молодших школярів повноцінної навички письма, умінь висловлювати свої думки, почуття, ставлення та взаємодіяти з іншими людьми в письмовій формі, виявляти себе в різних видах мовленнєво-творчої діяльності.

Сучасною й інноваційною в програмі мовно-літературної галузі є змістова лінія «Досліджуємо медіа». Вона включає діяльність з доступними медіа-продуктами, безпосередньо, сприйняття, аналіз, інтерпретацію, критичне оцінювання інформації в медіа-текстах та її застосування, створення елементарних медіа-продуктів.

Таким чином, у чинній програмі мовно-літературної галузі й рекомендованих підручниках міститься необхідний методичний супровід, що має на меті формування мовленнєвих умінь учнів, а саме: уміння писати, уміння слухати або уміння аудіювання та уміння говорити.

Стан проблеми формування мовленнєвих вмінь учнів засобами діджитал-технологій безпосередньо в практиці початкової школи було досліджено на основі спостереження на уроках української мови та опитування вчителів початкових класів на предмет з'ясування реального стану та доцільності застосування ними мультимедіа під час уроків української мови.

Так метою педагогічного спостереження під час уроків української мови було вивчення практики формування мовленнєвих умінь, оцінювання рівня мовленнєвих досягнень школярів, визначення можливих факторів, що впливають на ефективність їх мовленнєвого розвитку, а також особливостей використання цифрових засобів у процесі навчання. Під час спостереження було визначено проблеми

розвитку мовлення учнів, що виявилися у наявності труднощів у послідовному й логічному формулюванні думки, застосуванні виражальних засобів мови залежно від ситуації та мети висловлювання, використанні слів у властивому для них значенні, недостатньому словниковому запасі тощо.

До анкетування (додаток А) було залучено 10 учителів початкових класів НВК № 48 міста Херсона. Згідно з результатами опитування щодо використання діджитал-технологій на уроках української мови, насамперед для формування мовленнєвих умінь учнів, ставлення педагогів до зазначеної проблеми не однозначне. На запитання «Які засоби навчання Ви використовуєте на уроках української мови?» більшість респондентів (90%) відповіли: дидактичний матеріал (роздаткові картки з завданнями і вправами різного рівня складності; наочні засоби (таблиці, схеми, ілюстрації), технічні засоби (комп'ютер, мультимедійних проєктор, інтерактивна дошка). Згідно з результатами анкетування 80% учителів використовують мультимедіа на уроках, проте 40% опитаних вказали, що мають труднощі у процесі підготовки та впровадження таких засобів на уроках української мови. Серед основних причин цього, вчителі виділяють: недостатність теоретичних знань для розробки таких завдань, умов для застосування мультимедійних засобів; брак часу для підготовки презентації та мультимедійних вправ. Натомість, лише 40% вчителів вказали, що розробляють мультимедійні засоби навчання самі, 60% зазначили, що використовують готові зразки з мережі інтернет. При цьому 20% опитаних аргументують відсутність мотивації для застосування мультимедійних засобів недостатнім технічним забезпеченням та надмірною кількістю учнів у класі. На питання «На якому з типів уроків, на Вашу думку, найефективніше використовувати мультимедійну презентацію?» з'ясували, що найбільше вчителів схильні застосовувати презентації на уроках формування умінь та навичок (40 %); на уроках

засвоєння нових знань – 30 %; на уроках узагальнення і систематизації знань – 20 %; на уроках контролю та корекції знань, умінь і навичок – 10 %. При цьому вчителі зазначали, що найчастіше застосовують презентацію для оголошення і пояснення нової теми; під час пояснення, запису і перевірки домашнього завдання; для контролю знань (самоперевірки). Серед чинників розвитку мовлення, педагоги виділили написання творів і переказів, усний переказ, розгорнуті відповіді на запитання та ін. Зазначаючи види мовленнєвих умінь, більшість опитаних вказали вміння переказування тексту, написання твору, складання діалогу, монологу. Таким чином, з'ясувалося, що більшість учителів не враховує у системі роботи з розвитку мовлення молодших школярів вміння слухати та розуміти співрозмовника; в залежності від мети спілкування, добирати тип та стиль мовлення; вміння удосконалювати висловлювання, переконувати; читацькі вміння тощо. Натомість усі 100% респондентів вказали, що хотіли б отримати додаткову інформацію з проблеми формування мовленнєвих умінь школярів із використанням діджитал-технологій та отримати готову систему відповідних завдань. Таким чином, результати анкетування вчителів початкових класів засвідчили, що більшість педагогів вже мають досвід використання мультимедійних технологій на уроках української мови, але переважно для засвоєння мовних знань. До того ж, значна частина вчителів не використовує цифрові ресурси, бо не володіє методикою їх застосування та не має відповідних готових засобів.

З огляду на це виникає потреба в розробці навчальних завдань з використанням діджитал-ресурсів, спрямованих на формування мовленнєвих умінь молодших школярів.

2.3. Організація та результати експериментального дослідження

Аналіз чинних підручників засвідчив наявність вправ, виконання яких передбачає різні форми роботи (індивідуальну, парну, групову), роботу з текстом та малими фольклорними жанрами, розвиток мовленнєвих вмінь учнів та ін. Натомість завдань, що передбачають мультимедійну підтримку досить мало, проте, варто відмітити, що наявні вправи, за умови збереження закладеної в підручнику методичної системи, орієнтовані на посилення комунікативної спрямованості, формування мовленнєвих вмінь учнів. Стан впровадження мультимедійних засобів у процес формування мовленнєвих умінь школярів у практиці початкової школи, досліджений на основі спостереження за освітнім процесом та опитування вчителів дозволив виявити потребу у наявності практичних вправ на основі засобів цифрових технологій, що можуть бути використанні під час навчання рідної мови. З огляду на це вважаємо за доцільне в межах нашого дослідження розробити систему завдань для формування мовленнєвих умінь молодших школярів з використанням діджитал-технологій.

Перш за все на констатувальному етапі дослідження на основі контрольного зрізу знань, що проводився серед учнів 3-Б та 3-В класів було визначено приблизно однаковий рівень розвитку мовленнєвих умінь учнів (таблиця 2.1), що дозволило розподілити учнів 3-Б класу (24 особи) до контрольної групи (КГ) та учнів 3-В класу (25 осіб) - до експериментальної (ЕГ).

Таблиця 2.1

Розподіл учнів за рівнями розвитку мовленнєвих умінь за результатами початкового контрольного зрізу

Група	Рівні розвитку мовленнєвих умінь			
	Початковий рівень	Середній рівень	Достатній рівень	Високий рівень
КГ	13%	33%	33%	21%
ЕГ	15%	27%	35%	23%

Так навчання у контрольній групі здійснювалося за традиційною методикою. Щодо експериментальної групи, у процес навчання української мови в цій групі було впроваджено розроблену систему вправ з використанням діджитал-технологій.

Розроблена система завдань передбачала підготовчі, текстові та ситуаційні вправи з підтримкою у вигляді мультимедійних презентацій, та завдань, створених за допомогою онлайн сервісів.

Підготовчі завдання передбачали роботу з реченням, словосполученням, словом. Такі завдання є важливою передумовою розвитку мовлення школярів, оскільки ґрунтуються перш за все на їх словниковому запасі. Виконання таких завдань орієнтовані на практичну роботу з словниковими словами, омонімами, багатозначними словами, синонімами, антонімами, фразеологізмами. Робота з реченням передбачена у вигляді практичних аналітичних, синтетичних та аналітикосинтетичних завдань з мультимедійним супроводом. Завдання демонструються за допомогою мультимедійного проектора. Наведемо приклади завдань цієї групи.

- Скласти речення зі слів кожного рядка. Записати їх (Рис. 2.1).
- Виписати позитивні риси характеру людини. Скласти і записати три речення зі словами на вибір (Рис. 2.2).
- Розподілити слова синоніми та омоніми. Скласти речення з трьома парами слів а вибір (Рис. 2.3).
- Записати одним словом фразеологізми (Рис. 2.4).
- Робота над словниковим словом Ззаду. Поділити слово на склади для переносу. Скласти речення зі словом ззаду за малюнками (Рис. 2.5).
- Згадати прислів'я на певну тематику (за групами). Поміркувати над їх тлумаченням (Рис. 2.6).
- Розгадавши ребус вказати як називається казка? Чому дівчинка має таке ім'я? Хто і чому викрав? Хто хотів подружитися з маленькою

дівчинкою? Як жила Дюймовочка взимку? Кого вона врятувала? Де знайшла дівчинка нову домівку? (Рис. 2.7)

Рис. 2.1

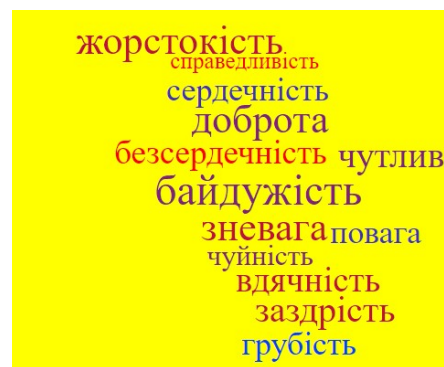

Рис. 2.2

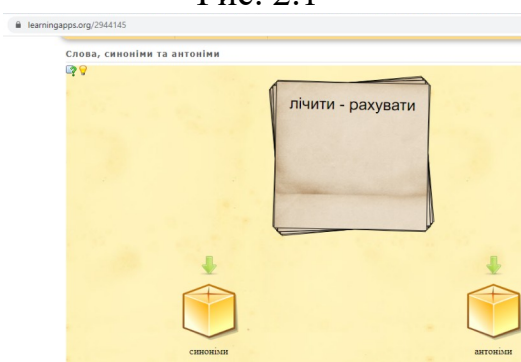

Рис. 2.3

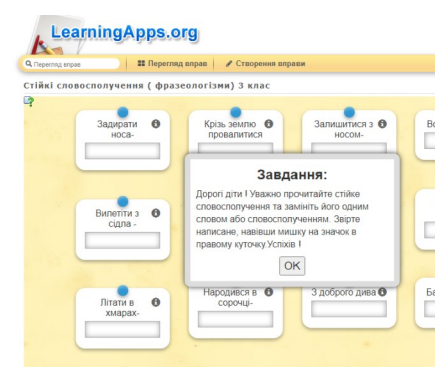

Рис. 2.4

Рис. 2.5

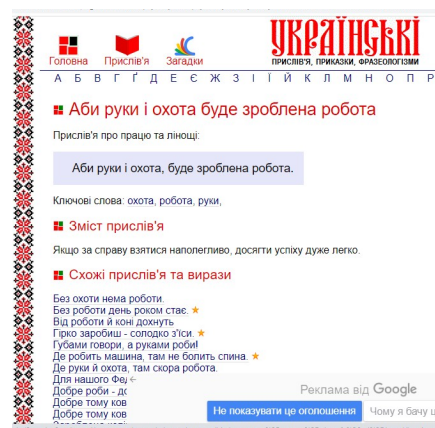

Рис. 2.6

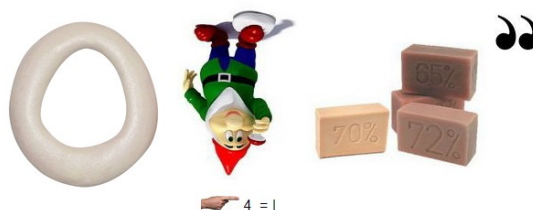

Рис. 2.7

Завдання підготовчої групи спрямовані на засвоєння елементів синтаксису та передбачає формування вмінь аналізувати, синтезувати,

робити висновки. Школярі у процесі виконання цих вправ засвоюють норми лексичної сполучуваності, основні правила граматичного зв'язку слів, розміщують слова у реченні відповідно до змісту, отримують навички поширення та ускладнення речень.

Текстові вправи орієнтовані на формування комунікативних умінь на основі роботи з текстом. Завдання передбачають аналіз, конструювання текстів різних типів та стилів мовлення, складання зв'язних висловлювань із використанням сюжетних ілюстрацій, на основі прочитаного або почутого матеріалу, за матеріалами відеофільмів, на основі власних спостережень тощо. Тут увагу зосереджено на структурі тексту, визначенню головної думки, особливостях її розвитку.

Наведемо приклади завдань цієї групи.

- Розглянути малюнки. Встановити їх послідовність. До кожного малюнка скласти речення (Рис. 2.8).

- Прослухати аудіозапис тексту В. Сухомлинського "Соромно перед Соловейком". Чому Ліді стало соромно? Записати свою кінцівку тексту.

- Прочитати два тексти, порівняти. Яка між ними різниця? (Рис. 2.9)

- Прочитати групи речень. Записати ті, що становлять зв'язний текст. Дібрати заголовки.

- Скласти текст-інструкцію до гри «Кіт та миша».

- Переглянути відеофрагмент. Написати твір-роздум на тему «Як би я вчинив на місці головного героя»

Рис. 2.8

Текстові завдання спрямовані на формування умінь роботи з текстом, здобуття лінгвокогнітивного досвіду.

Остання група – ситуаційні вправи. Завдання цієї групи передбачають певну мовленнєву ситуацію, при цьому визначаються наявністю мовленнєвого стимулу, що викликає комунікативну реакцію дитини та здійснює вплив на відбір відповідної мовної одиниці. Такі завдання слугують важливим чинником внутрішньої мотивації до оволодіння мовою. Комунікативні ситуації, що творяться на уроці спонукають молодших школярів до побудови діалогічного або монологічного висловлення. Наведемо приклади.

- Прочитати уривок із казки. Разом із сусідом відтворити діалог між героями (Рис. 2.10).

- Скласти діалог на тему «У бібліотеці» (Рис. 2.11).

- Переглянути фрагмент мультфільму «Малюк і Карлсон». Побудувати діалог «Хворий Карлсон».

- За власними спостереженнями скласти і записати оповідання на тему «Осінь».

Рис. 2.9

Рис. 2.10

Рис. 2.11

Подібні ситуаційні завдання передбачають аналіз будови та особливостей діалогічного тексту в залежності від ситуації і умов спілкування; спостереження, аналіз та тренування використання інтонації, міміки, жестів у процесі читання або розігрування діалогів; складання питань та відповідей на них; доповнення діалогу; перетворення монологу у діалог і навпаки; складання діалогу за сюжетом чи описаною ситуацією.

Розроблена система завдань була впроваджена в ЕК на уроках української мови протягом 3 тижнів, після чого в обох групах (ЕГ та КГ) було проведено прикінцевий контрольний діагностичний зріз, результати якого наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Розподіл учнів за рівнями розвитку мовленнєвих умінь за результатами прикінцевого контрольного зрізу

Група	Рівні розвитку мовленнєвих умінь			
	Початковий рівень	Середній рівень	Достатній рівень	Високий рівень
КГ	13%	29%	38%	21%
ЕГ	8%	24%	40%	28%

Аналіз результатів розподілу молодших школярів за рівнями розвитку мовленнєвих умінь виявлених під час прикінцевого контрольного зрізу засвідчив, що тенденція до підвищення показників спостерігається у обох групах, проте у ЕГ воно є більш вираженим, що

свідчить про ефективність розробленої системи завдань для формування мовленнєвих умінь учнів. Динаміку розподілу школярів КГ та ЕГ за рівнями розвитку мовленнєвих умінь під час початкового та прикінцевого зрізів представлено на діаграмі (рис. 2.12).

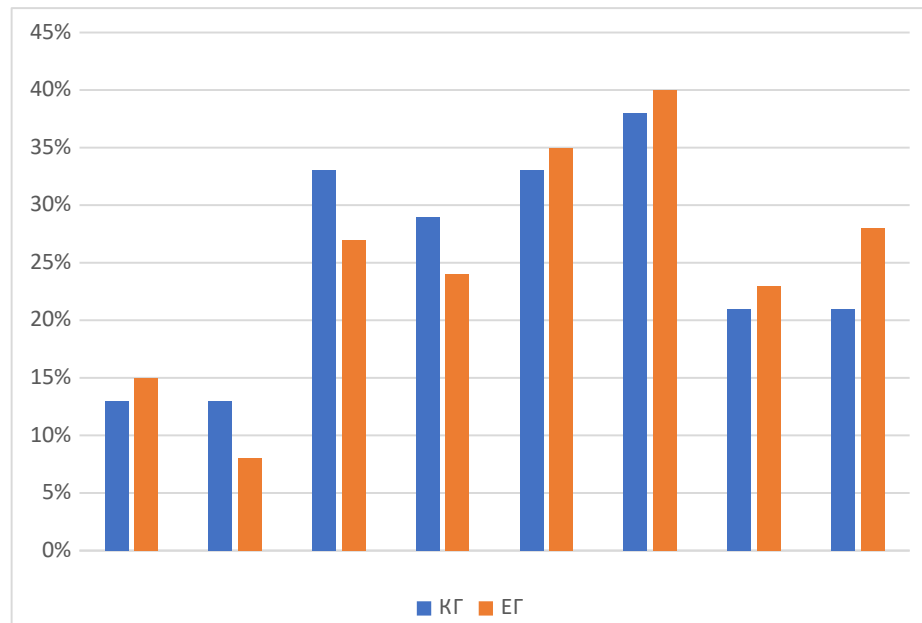

Рис. 2.12. Динаміка розподілу учнів за рівнями розвитку мовленнєвих умінь

Отримані результати та динаміка рівнів розвитку мовлення учнів 3-х класів за результатами констатувального та формувального етапів експериментального дослідження підтверджують ефективність експериментальної методики. У процесі експериментального навчання помітною була активізація учнів до живого спілкування, пізнавальної активності та творчої діяльності, підвищення рівня навчальної мотивації, прагнення у досягненні успіху тощо. У результаті бесід з учителями та учнями щодо ефективності експериментальної методики, визначено, що застосування системи вправ із використанням діджитал-технологій сприяють розвитку мовлення і мислення учнів, та урізноманітнюють процес навчання української мови. Загальні результати спостережень за навчальною діяльністю учнів та підсумкового зрізу свідчать про те, що зростання рівня розвитку мовленнєвих умінь учнів залежить від доцільного використання цифрових засобів. Учні ЕГ продемонстрували

вищу результативність під час навчання української мови, зокрема у процесі побудови зв'язного та послідовного висловлювання; уміння застосовувати мовні засоби та словниковий запас; виявлення креативності та оригінальності в продукуванні текстів. Таким чином, застосування експериментальної системи вправ на уроках української мови забезпечило активізацію пізнавальних інтересів учнів під час вивчення та закріплення нового матеріалу, організацію продуктивної самостійної роботи, підвищення навчальної мотивації молодших школярів. Отже, результати експериментального навчання свідчать, що застосування діджитал-технологій є ефективним засобом формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів.

ВИСНОВКИ

В умовах реформування системи освіти України та становлення Нової української школи не втрачають своєї актуальності проблеми використання традиційних методів розвитку мовлення молодших школярів. Однак, упровадження діджитал-технологій в освітній процес початкової школи оптимізує його перехід на якісно новий рівень, сприяє підвищенню мотивації учнів до навчальної діяльності, забезпечує нові шляхи подання інформації, спонукає до пізнавальної активності, завдяки одночасному впливу на учня різних видів інформації (графічної, аудіовізуальної, візуальної), підвищує їх спроможність та активність у виборі способів виконання поставлених перед ними завдань. Цифрові засоби, інтегруючись у освітній процес початкової школи та взаємодіючи з його компонентами – змістом, формами, методами навчання, сприяють реалізації педагогічних цілей. Таким чином, у результаті дослідження ефективності використання діджитал-технологій у процесі формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів дійшли наступних висновків.

1. Аналіз наукових праць з проблеми формування мовленнєвих умінь учнів початкової школи дозволив виокремити психолого-педагогічні та лінгводидактичні засади цього процесу. Успішність формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів залежить від психологічної діяльності, пов'язаної з розвитком свідомості, мислення, мотиваційної сфери. Важливим складником мовленнєвого розвитку є внутрішня активність самої дитини, її спрямованість на соціальне оточення, що сприяє гармонійному та цілісному становленню особистості. Особливу увагу акцентовано на тому, що форми, методи та засоби навчання, спрямовані на розвиток мовленнєвих умінь учнів початкових класів, необхідно добирати відповідно до мети та змісту навчання з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей та

пізнавальних інтересів учнів. Ефективність формування мовленнєвих умінь залежить від появи потреби в спілкуванні, комунікації, створенні мовленнєвого середовища, розробленої системи роботи над формуванням мовленнєвих умінь.

2. Вивчення лінгводидактичних основ проблеми довело, що формування мовленнєвих умінь передбачає створення специфічних умов, серед яких головне місце надаємо активному впровадженню діджитал-технологій (аудіоматеріали, комп'ютерні тренажери, електронні посібники, мультфільми (фільми), мультимедійні презентації тощо). Під поняттям «формування мовленнєвих умінь молодших школярів за допомогою діджитал-технологій» розуміємо цілеспрямований процес навчання на уроках української мови за допомогою діджитал-технологій, що впливає на розширення словникового запасу учнів, засвоєння знань щодо граматичних форм мови; спрямовується на формування умінь і навичок сприймання, відтворення та конструювання усних та письмових висловлювань згідно з метою та умовами спілкування.

3. Аналіз видів та можливостей використання цифрових засобів у процесі формування мовленнєвих умінь молодших школярів дозволив констатувати наявність великої кількості програмних засобів та онлайн ресурсів, що містять довідкові матеріали та готові завдання, які можуть бути використані вчителями при підготовці та проведенні уроків рідної мови, а також ресурсів для самостійного створення вчителями мультимедійних засобів навчання, які дозволяють педагогам розробити мультимедійний супровід та завдання для мовленнєвого розвитку дітей відповідно до навчальних цілей.

Аналіз нормативно-правових документів, чинних програм та підручників, психолого-педагогічних та методичних джерел та стану використання цифрових ресурсів у практиці початкової школи засвідчив актуальність та перспективність розробки та впровадження системи

завдань спрямованих на формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів засобами діджитал-технологій. При цьому методику формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів із використанням діджитал-технологій розуміємо як «систему роботи над формуванням мовленнєво-комунікативних умінь (інформаційно-змістових, структурнокомпозиційних, граматики-стилістичних, оцінно-перетворювальних) на основі поєднання навчального матеріалу із зоровим (слуховим) сприйняттям шляхом застосування мультимедійної підтримки».

4. Розроблена система завдань, спрямованих на формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів засобами діджитал-технологій, включає підготовчі, текстові та ситуаційні вправи з цифровою підтримкою у вигляді мультимедійних презентацій, та завдань створених за допомогою онлайн сервісів. Впровадження розроблених завдань в освітній процес початкової школи відбувалося шляхом використання зазначених вправ під час уроків української мови у третьому класі. Результати діагностичного зрізу, опитування вчителів та педагогічного спостереження засвідчили ефективність розробленої системи завдань для формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієвська В. Етапи впровадження ІКТ в освітній процес початкової школи. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. Вип. 7. Слов'янськ, 2018. URL: <http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/140580/137659>.
2. Андрієвська В. М., Олефіренко Н. В. Інформаційні технології у початковій школі: навч. посібник. Х.: ХНПУ, 2011. 84 с.
3. Бадер В. Розвиток мовлення школярів під час роботи над реченням. Початкова школа. 2000. № 8. С. 41–44.
4. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. 2-ге вид. Київ: Академія, 2009. 376 с.
5. Бондар В. Формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів за допомогою діджитал-технологій // Сучасні тенденції та концептуальні шляхи розвитку освіти і педагогіки [зб. наук. пр.]: матеріали І міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Київ, 27 листопада 2020 р.). Київ, 2020. С.42-49.
6. Богуш А. Вектор наступності Державних стандартів дошкільної і початкової ланок освіти. Початкова школа. 2013. № 3. С. 1–4.
7. Вашуленко М. Компетентнісний підхід до перевірки мовних і мовленнєвих знань молодших школярів. Початкова школа. 2009. № 1. С. 16–20.
8. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі : метод. посіб. Київ : Освіта, 2006. 268 с.

9. Вашуленко М., Дубовик С. Робота над власним висловлюванням (есе) на уроках української мови. Початкова школа. 2017. № 10. С. 10–16.
10. Вашуленко О. Мовленнєва складова у структурі читацької компетентності молодшого школяра. Початкова школа. 2011. № 12. С. 16–21.
11. Вашуленко О.В. Аналіз комунікативно-мовленнєвих умінь у контексті видів усної мовленнєвої діяльності школярів – URL: <http://lib.iitta.gov.ua/714234/1/202017.pdf>
12. Губанова Т. Формування загальномовленнєвих умінь та навичок учнів засобами особистісно орієнтованого спілкування. Початкова школа. 2006. № 8. С.15–17.
13. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: <http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний%20стандарт%20початкової%20освіти.pdf>
14. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
15. Зимняя И. А. Педагогическая психология: учеб. Пособие. Ростов н/Д.: Феникс, 1997. 480 с.
16. Зиммельдінова А., Гірняк С. Мова й мовлення молодших школярів. Наукові засади. Початкова школа. 2012. № 11. С. 10–14.
17. Коваль Г. П, Деркач Н. І., Наумчук М. М. Методика викладання української мови : навч. посібн. Тернопіль: Астон, 2008. 287 с.
18. Ковтун О. В. Теоретичні аспекти поняття «загальномовленнєві уміння» / О. В. Ковтун // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського (зб. наук. праць) // Вип. 11-12. – Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2010. С. 200–209. – URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/11871/1.Pdf>

19. Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 років (проект) / Міністерство освіти і науки України. URL: http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/project_30102014.doc

20. Коченгіна М. Навчання зв'язного мовлення. Початкова освіта. 2006. № 12. С. 3–5.

21. Кравцова Л. В., Кравцов Г. М. Мультимедія – новий етап в сучасній освіті. Збірник наукових і методичних статей "Метода". К. 1997. №4. С. 19- 23.

22. Литвинова Т., Хижняк І. Методи використання мультимедійних презентацій у процесі підготовки вчителів початкових класів. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. 2015. с. 70–80. URL: http://pptma.dn.ua/files/2015/1/PDF_2015_1_Khyzhnyak_Lytvynova.pdf/

23. Лобчук О. Напрями роботи з розвитку умінь мовленнєвої діяльності у молодших школярів. Початкова школа. 2016. № 1. С. 9–14.

24. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах: підручник для студентів філологічних факультетів університетів / М. І. Пентиліук, С. О. Караман, О. В. Караман та ін. / за ред. М. І. Пентиліук. К.: Ленвіт, 2004. 400 с.

25. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів : Методичні рекомендації для студентів педінститутів /укл. Л. О. Варзацька, Л. М. Шевченко. К.: РНМК, 1992. Ч.1. 164 с.

26. Мультимедійний супровід до уроку. – [Електронний ресурс]. URL:<http://www.eduwiki.uran.net.ua/wiki/index.php>].

27. Наумчук М. М. Словник-довідник основних термінів і понять з методики української мови. Тернопіль: Видавництво Астон, 2008. 132 с.

28. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / Міністерство освіти і науки України. URL: <http://mon.gov.ua2016/12/05/konczepczyia.pdf>

29. Орап М. Вивчення дитячого мовлення: історія та напрямки дослідження. Психолінгвістика. 2009. Вип. 4. С. 81–89.
30. Осадча Л. Психологічні особливості впровадження та використання цифрових технологій в освітніх процесах у вузі. International Scientific Journal “Internauka” <http://www.inter-nauka.com/>
31. Основы современных компьютерных технологий: учеб. пособие / под ред. проф. А. Д. Хомоненко. СПб.: Корона, 1998. 446 с.
32. Паршина Л. Г. Педагогические условия формирования компетенций студентов педвуза в процессе освоения мультимедиа : дисс. ... на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01. Саранск, 2008. 222 с.
33. Пентилюк І. С. Трактуювання мовної особистості учнів у сучасній педагогічній науці. URL: <http://srw.kspu.edu/wp-content/uploads/2012/04/Pentiluyk.pdf>.
34. Пінчук О.П. Використання мультимедійних продуктів у системі загальної середньої освіти URL: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/download/170/156>].
35. Пономарьова К. Компетентнісний підхід до перевірки усних видів мовленнєвої діяльності молодших школярів. Початкова школа. 2009. № 12. С. 6–14.
36. Савченко О. Компетентнісна спрямованість нових навчальних програм для початкової школи. Гірська школа Українських Карпат. 2015. № 12-1. С. 38–43.
37. Савченко О. Формування у молодших школярів загально навчальних комунікативних умінь і навичок. Початкова школа. 2014. № 10. С. 6–10.
38. Соловей М.І., Спіцин Є.С., Кудіна В.В. Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя в кредитно-модульній системі організації навчання: навч. посіб. К.:Ленвіт, 2008. С.54.

39. Третяк Н. В. Розвиток мовлення молодших школярів на основі тексту. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2015. Вип. 18. С. 203-209. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2015_18_38.

40. Туркевич О.В. Терміни знання, уміння, навички: від унормування до гармонізації в сучасній українській лінгводидактиці // Вісник КНЛУ. Серія Філологія. Том 20. № 2. 2018. – С.119 – 126.

41. Українська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів: 1–4 класи (оновлена) URL: <http://mon.gov.ua/withoutSD/Програми/1-ukrayinska-mova-1-4-klas.lyuba.doc>

42. Хижняк І. А. Електронний підручник із мови й розвитку мовлення в системі засобів електронної лінгвометодики для початкової школи. Інформаційні технології і засоби навчання, 2016, Том 51, № 1 с. 57.

43. Цифрова адженда України – 2020. Концептуальні засади. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>

44. Чемоніна Л. В. Особливості використання комп'ютера у процесі викладання української мови в початковій школі. Наука. Теорія і практика. Матеріали міжнародної наукової конференції (Познань, 29–31 жовтня 2012 р.). Познань, 2012. Ч. 2. С. 108–110.

45. Чемоніна Л. В. Урок з комп'ютерною підтримкою як форма навчання молодших школярів мови. Сучасні тенденції в науці й освіті: матер. міжнарод. наук.-практ. конф. (Краків, 30–31 жовтня 2016 р.). Краків, 2016. Ч. 3/2. С. 96–98.

46. Чупріна О. Методика розвитку мовлення учнів початкових класів із застосуванням мультимедійних засобів. URL: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/27653/1/dis.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для вчителів початкових класів

1. Які засоби навчання Ви використовуєте на уроках української мови?
2. За якими напрямками ви проводите роботу з розвитку мовлення?
3. Які чинники впливають на ефективність мовленнєвого розвитку учнів?
4. Які вправи найбільш ефективні для мовленнєвого розвитку учнів?
5. Які види мовленнєвих умінь є пріоритетні у навчанні української мови на Вашу думку?
6. Який зміст Ви вкладаєте в поняття "мультимедійна вправа", "мультимедійний урок", "урок з мультимедійною підтримкою"?
7. Яке Ваше ставлення до використання мультимедійної презентації на уроках української мови?
8. Чи використовуєте Ви мультимедійні засоби на уроках української мови? З якою метою?
9. Як часто Ви застосовуєте мультимедійні засоби у навчальному процесі? Які саме?
10. На якому з типів уроків, на Вашу думку, найефективніше використовувати мультимедійну презентацію?
11. Які труднощі трапляються у процесі використання мультимедійних засобів у навчанні молодших школярів?
12. Які на Вашу думку шляхи подолання труднощів у використанні мультимедійних засобів на уроках української мови є ефективними?
13. Які умови необхідно створити для того, щоб бути готовим до використання мультимедійних засобів?

14. Чи необхідне, на Вашу думку, застосування мультимедійних засобів для розвитку мовлення молодших школярів?

15. Чи хотіли б Ви отримати додаткову інформацію з проблеми розвитку мовлення молодших школярів із використанням мультимедійних засобів?

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Бондар Вікторія Вікторівна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки ;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

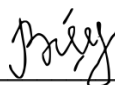
– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

12.11.2020

(дата)

(підпис)

Вікторія Бондар

(ім'я, прізвище)